

A „megöngyilkolt”

Nyolcvanéves lenne Visky Árpád

2. rész

A Visky-per

Letartóztatásának története a köztudatban folklorizálódott. A perirat egészen más nevű nyomozótiszteket említ, mint ahogyan az a felesége, Buksa Zita és a család emlékezetében megőrződött. 1981-ben elvált ugyan a feleségétől, de a két szülő és a két gyerek továbbra is együtt élt, együtt sétált. Ez is hozzátartozott Visky Árpád bonyolult életéhez.

1983. január 5-től folyamatosan zaklatták. Azalatt az idő alatt volt viszonylag „szabad”, amikor befeküdt a dr. Szabó Zoltán által vezetett sepsiszentgyörgyi pszichiátriai osztályra.

1983. február 23-án este bezárkózott a gyerekeihez.

– Senkinek nem vagyok itthon! – mondta a feleségének.

Éjjel tizenegy órakor döngettek az ajtón. Egyre vadabbul és egyre türelmetlenebbül. Visky Árpád már öltözött is. Minderre így emlékszik a felesége:

Ajtót kellett nyitnom, mert annyira dörömböltek. Árpi teljesen józan volt. A szekusok civilben voltak. Azonnal láttam, hogy ismerik Árpit. Velem kedélyesen próbáltak diskurálni:

– Milyen szép családjuk van! A két kislány egyenesen ennivaló!

A lépcsőház fordulójánál Árpi hirtelen megfordult:

– Mutatkozzon be a feleségemnek! – szólt rá a különítmény vezetőjére. Majd meg sem várva a választ:

– Cerghizan ezredes a szekutól! Papír nélkül visz el! Bármilyen történi velem, tudd, hogy ő vitt el. Jegyezd meg, hogy hány óra van!

– Két óra múlva visszahozzuk! – mondta kényszeredetten az ezredes.

Mintha egy zuhanó lifttel a mélybe hulltam volna. A máskor zajos lépcsőház olyan kihalt volt, hogy azt lehetett hinni: a lakók más bolygóra költöztek.

A börtönből való szabadulása után elmondta: a tömbház sarkánál már várt rájuk egy fehér autó. Igen: nem fekete, hanem fehér autó, hogy ne legyen feltűnő.

Azonnal bilincset kattintottak Árpi csuklójára. Sepsiszentgyörgyről még aznap éjjel Bukarestbe, a Rahova utcai börtönbe szállították. A szocialista Romániában bevett szokás volt, hogy a politikai gyanúsítottakat letartóztatási parancs nélkül vették őrizetbe. A letartóztatási parancsot és jegyzőkönyvet utólag állították ki. Visky Árpád esetében is a nyomozás megkezdésének jegyzőkönyve alatt az 1983. február 23-ai dátum olvasható: „Gordan Vasile alezredes, a Szekuritáté nyomozó tisztje, elemezve a rendelkezésünkre álló adatokat, kiderül, hogy 1965–1982 között, különösképpen az utolsó esztendőben, nevezett Visky Árpád, a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház művésze nyilvánosan és ellenségesen beszélt hazánk szocialista rendszeréről, rágalmazta a párt és az állam nemzetiségi politikáját, zavargásokra uszított, viszályt próbált kelteni a magyar és a román nemzetiség között, ugyanakkor dicsőítette a második világháború idejének magyar fasiszta vezetőjét. Ez a tette a büntető törvénykönyv 166. szakasza, 1. és 2. bekezdése előírásaiba illeszkedik, a büntető jogi perrendtartás 228. szakasza, 2. bekezdése alapján.

„ELRENDELEM

A büntető törvénykönyv 166. szakasza, 1. és 2. bekezdése alapján a nyomozás megkezdését Visky Árpád ellen – 1940. július 8-án született Székelyvécke községben, Maros megyében, Zoltán és Erzsébet fia, magyar nemzetiségű román állampolgár, a marosvásárhelyi Színművészeti Intézet végzettje, jelenleg a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház művésze, nem párttag, büntetlen előéletű, elvált, három kiskorú gyermeke van, lakhelye: Sepsiszentgyörgy, Egészség sétány, 2. szám, 15. számú lakótömb, B. Lépcsőház, II. emelet, 11. lakás, Kovászna megye.

Nyomozóhatóság.

P. H. (Pecsét helye)

Gordan Valer alezredes, sk.”

Ugyancsak 1983. február 23-án állították ki az előzetes letartóztatási parancsot. A vád: 1982-ben nyilvánosan többször tett ellenséges kijelentéseket Románia szocialista rendszere ellen, rágalmazta pártunk nemzetiségi politikáját, zavargásokra buzdított, a magyar nemzetiséget a román nemzet elleni gyűlöltre próbálta uszítani, ugyanakkor dicsőítette a fasiszmust. Az ilyen bűncselekményt 5-től 15 évig terjedő börtönbüntetéssel sújtják.

„Elrendelem nevezett Visky Árpád 24 órára szóló letartóztatását, 1983. február 25, 5 óra 30 perces kezdettel. Gordan Valer alezredes”¹⁵

Visky Árpád ügye a magyar nemzetiségű politikai foglyok körében hírhedt Ștefănescu Mihai ezredes, katonai ügyész kezébe került. Buzás László *A Szekuritáté karmai között* című kötetében többször is említi mint gyakori rémálmai egyik kiváltóját. A magyar politikai foglyok kínzására, lelki megroppantására „szakosította” magát: „Bejött Ștefănescu ügyész, leült az egyik asztalhoz és elkezdett egy dossziét forgatni, tanulmányozni. Második alkalom volt, hogy láttam ezt az embert. Első találkozásunknál feltűnt, hogy Ștefănescu meglepően

15 CNSAS. P164/1. 1-2.

elegáns és pedáns volt! Sötétkék egyenruhában volt, a sötétkék nyakkendője szépen simult a tiszta fehér ingére. Az ing gallérja hibátlanul állt. A tiszti rangja a zakóján fehér színű volt, piros zsinórdíszítéssel. Azért tudom ennyire ezeket, mert meglepett az egész ember megjelenése és viselkedése. [...] Kis idő múlva felnézett a dossziéból, s azt mondta nekem, hogy írjam le újból mindazt, ahogyan elképzelem a jövőmet a jelenlegi román társadalomban, valamint azt is, hogy megbántam-e, amit tettem. Nekifogtam írni, és ha jól emlékszem, írtam vagy két oldalt. Lényege a leírtaknak ugyanaz volt, mint amit már azelőtt is leírtam, hogy amit tettem, nincs miért megbánnom, és ezután is becsületesen fogok élni és dolgozni. Majd a nyilatkozatomat aláírtam. [...] Ştefănescu katonai ügyész ekkor állította ki az első letartóztatási parancsot, amely a négy kerek börtönév kezdetét jelentette számomra.”¹⁶ Ştefănescu Mihai katonai ügyész nem fizikai, hanem lelki brutalitásáról volt híres. Százszor is leíratta ugyanazt a vallo-mást, valósággal kéjelgett, amikor összeroppani látta a padlóhoz szegezett széken ülő politikai foglyot. „Kedvenc” időtöltése volt az éjszakai vallatás. Az értelmisé-gieket tartotta az ország legveszedelmesebb ellenségeinek.

A romániai börtönvilág abszurditását bizonyítja, hogy Visky Árpád a hiva-talos dokumentumok szerint még nincs is letartóztatva, de Ştefănescu Mihai katonai ügyész parancsára Gordan Valer ezrdes 1983. február 25-én már meg-írhatja vele az első, pszichikai terrorral kicsikart nyilatkozatot: „Igaz, hogy 1965-ben, amikor színész voltam a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színháznál – Kovász-na megye –, figyelmeztetett a Kovászna megyei, illetve a Brassó megyei Szeku-ritáté (akkor még Maros Magyar Autonóm, illetve Brassó Tartomány volt! – T. Z.), hogy amikor Dicsőszentmártonból a turnéről tértünk vissza, bizonyos körülmények között – ital hatására – az autóbuszon kollegáimmal együtt magyar na-cionalista dalokat énekeltem. Nem emlékszem, hogy akkor milyen tettek elkö-vetésével vádoltak, de az igaz, hogy a Szekuritáté szervei előtt megígértem: a jövőben megváltoztatom a magatartásomat, s hazánk rendszere ellen nem lesznek negatív megnyilvánulásaim. Amikor átszerződtem a marosvásárhelyi színházhoz (1965-ben – T. Z.), emlékszem, hogy a régi színház központi épüle-tében lévő büfében nyilvánosan sértő kifejezéseket kiáltottam egyes helyi párt-vezetők ellen, s kifejeztem abbéli óhajomat, hogy augusztus 23-án vagy május 1-jén felmegyek a dísztribünre, és ott a sokaságnak elmondom a rendszerrel kapcsolatos bizonyos elégedetlenségeimet, de a milicisták megállítottak. Eze-kért a tetteimért újból a marosvásárhelyi Szekuritátéra hívtak, és ismételten figyelmeztettek. Visszatérve Sepsiszentgyörgyre (1975-ben – T. Z.), egy ideig jól viselkedtem, 1982-ben azonban újra ellenséges megnyilvánulásaim voltak. 1982 áprilisában a Szemerja negyedben egy ételmeztársaságnál nagyon sokan voltak. Rövid időre elhagytam a sort, betértem egy közeli kocsmába, ahol italt fo-gyasztottam és egy liter bort vásároltam. Azzal visszatértem a sorba. Elisme-rem, hogy akkor rendkívül súlyos, a román állam belpolitikája ellen irányuló

16 Buzás László: *A Szekuritáté karmai között*. Csíkszereda, 2004, Státus Kiadó, 28-29.

megnyilvánulásom volt, az állítva: »Romániában egyetlen dolog, amiért nem kell sorba állni, az ital!« Látván, hogy a nagy számban sorba álló személyek sehogyan sem reagáltak az én állításomra, megkérdeztem őket: »Miért álltok így, miért nem ordítotok?« Ezen állításom után hozzám lépett Dobos Imre szíriész és Bíró Béla újságíró, karonfogtak és elvittek arról a helyről, hogy ne kiabáljak hasonlókat. Akik sorba álltak a húsért, az állítással kapcsolatosan semmilyen magatartást nem tanúsítottak. 1983 januárjáig az állambiztonsági szervek sem hívtak, hogy beszámoljak a történetekről. A Kovászna megyei Szekuritáté és a megyei ügyészség kivizsgálást folytatott ellenem. Azzal gyanúsítottak, hogy 1982. december 30-án 14 és 18 óra között – miközben a sepsiszentgyörgyi színház kávézójában voltam –, több személy jelenlétében ellenséges kijelentéseket tettem és dicsőítettem Horthy Miklós személyét. Az akkori kijelentéseimről nem tudok semmit pontosítani, mert nagyon részeg voltam, azok közül, akik hallották, s akiket tanúként kihallgattak, Veress Károlyon kívül senki nem mondta el, hogy mit nyilatkozott. 1983. január 4-ig vagy 5-ig nem hívtak a Szekuritátéra, semmit sem tudtam a büfében 1982. december 30-án elhangzott állításaimról, s arról sem, hogy egyáltalán ott voltam. Lehetséges, hogy részeg állapotomban ellenséges dolgokat állítottam, úgy, ahogy a jelenlévők nyilatkoztak. Elismerem, hogy amikor alkohol hatása alatt vagyok, szokásom, hogy a legfelsőbb vezetéstről, államunk gazdasági politikájáról ellenségesen nyilatkozom. Hasonlóképpen az ország törvényei és egyes határozatai ellen vicceket gyártottam és terjesztettem. Sajnálom a tetteimet és megígérem, hogy a jövőben ilyent nem teszek. A leírtak megfelelnek az általam elmondottaknak.

Bukarest, 1983. február 25.

Visky Árpád¹⁷

Igyekeztem minél hitelesebben magyarítani a bükkfanyelven és írógépen írt szöveget, zárójelben sejtetve az összefüggéseket. Ha ez a nyilatkozat akkor ki-juthatott volna Nyugatra, közröhej tárgyává tette volna az akkor már „aranykor”-ként aposztrofált romániai állapotokat. Az ezredesi rangban lévő smasszer által megfogalmazott, Visky Árpád által egyébként alá nem írt (!) nyilatkozat „diszkrét bája”, ahogyan a végeláthatatlan és végeérhetetlen hús- és élelmiszer-sorok mindennapos valóságát, apátiáját, megpróbálja elmaszatolni, elbagatellizálni, majd szánalmas erőlködéssel Visky Árpád részegen mondott kijelentését igyekszik fővesztéssel járó bűncselekménynek beállítani. A švejki fordulatokban bővelkedő nyilatkozat bárhol a világon harsány nevetést váltott volna ki, a vádlottat vállveregetéssel engedték volna szabadon. Nem így a szocialista Romániában, ahol mindez egy kiváló művészember fizikai megsemmisítéséhez vezetett. A sorbanállók sunyítása, fásultsága döbbenetes igazolása annak, hogy a Ceaușescu házaspár valóban bármit megtehetett. A puliszka nem robbant, nem is robbanhatott!

17 CNSAS. P.164/1. I. Kötet, 20.

Visky Árpádtól 1983. február 26-án kézzel írott nyilatkozatot kértek. Ekkor már azt is megjegyezte: 1982 áprilisában három órán át állt a hússorban. Akik átéltük, viszolyogva emlékezünk vissza: a huszonnégy, harminc órás sorok sem voltak ritkák! A nyilatkozatgyártással párhuzamosan már 1983. február 26-án megkezdődtek a kihallgatások, a legváratlanabb időpontokban kezdődő és végződő vallatások. Több ezer kihallgatási jegyzőkönyv elolvasása után már kialakul egy sajátos összkép a romániai vallatások mechanizmusáról. Az 1980-as évek elejétől általában nem verik a foglyokat, a pszichológiai terror válik a vallomások kicsikarásának legfőbb eszközévé. A vallatótiszt idegőrlően akár százszor is felteszi ugyanazt a kérdést – esetleg finomít rajta –, amíg a preconcepciós vádirat végérvényesen összeáll. A volt „szovjet blokk” egészében a Visinszkij-módszer érvényesült: a kínzással, veréssel kicsikart vallomást beismerésnek tekintették, ezek alapján hozták meg a rendkívül szigorú ítéleteket. Olyan „apróságok” nem számítottak, hogy a feleséget a férje, a gyerekeket az apja elleni tanúvallomásra kényszerítették. Az ítélet meghozatalánál a vádlott-társak – ugyancsak kicsikart – vallomásait felhasználták.

A romániai politikai börtönök, megsemmisítő munkatáborok, a román gulag egyik különleges sajátossága, hogy 1947 után hiteles, a börtönben készült feljegyzés, naplótöredék nem maradt fenn. (Zsigmond Ferenc, a marosvásárhelyi színművészeti egyetem titkára – többszöri tetvetlenítés, lágerköltöztetés után! – a szovjet hadifogságból hazahozhatta a szivarpapírra írt naplótöredékeit és azokat könyv alakban megjelentethette. A román börtönökben mindez elképzelhetetlen volt! Az 1947. évi, a szamosújvári börtönben készült feljegyzés Puskás Lajos kolozsvári tanár jóvoltából maradt fenn, aki lejegyezte az internálás fontosabb mozzanatait.) Egy ceruzacsonként, egy írásra is alkalmas papírdarabért a rab akár az életével is fizethetett. Visky Árpád kiszabadulása után arról panaszkodott, hogy az éhségnél is jobban gyötörte a betű hiánya.

A levéltári dokumentumok alapján hitelesen rekonstruálható, mi is történt valójában a Visky Árpád számára végzetes 1982. december 30-ai napon. A Szekuritáté részéről minden bizonnyal gondosan előkészített, alaposan megszervezett provokációról volt szó. Közismert, hogy a szocialista Romániában december 30-a Mihály király lemondatásának, a köztársaság kikiáltásának napja volt, tehát nemzeti ünnep. A sepsiszentgyörgyi, akkor még Állami Magyar Színház büféjében – kávézójában, ahogyan egyes forrásokban említik – a déli órákban megjelent két bukaresti szekus tiszt. A nevüket is ismerjük: Josan Florian százados és Zait Mircea Ioan hadnagy. Bár a cukrászdákban tilos volt alkoholt fogyasztani, a nagyobb bevétel, jövedelem reményében mindenhol megszegették ezt a rendelkezést, s a kávécsészékben vígan szervírozták a konyakot, a vodkát, a likórt. Csak tömény italt szolgáltak fel. Erdély- és Sepsiszentgyörgy-szerre sokszorozódó és felnagyított legendák keringtek arról, hogy Visky Árpád a pincérlányok cinkos segítségével milyen színészi mutatványok és harsány nevetés kíséretében szegte meg az egyébként súlyos büntetéseket kilátásba helyező előírásokat.

„A kurva brazilok már megint fehér kávék küldtek!” – kijelentés nemcsak szállóigévé vált, hanem amolyan biztonsági szelep is volt: egy-egy kávécsészényi konyak, vodka, rum mellett szembe lehetett kacagni az elviselhetetlen diktatúrát! Soha nem ittak annyit, mint a cukrászdai prohibíció éveiben. Bár sehol nem említik, a két szekus tiszt is egészen bizonyosan alkoholt fogyasztott, és provokáló céllal a szokásosnál jóval hangosabban beszélgettek román nyelven. Ahány idősebb sepsiszentgyörgyi magyarral beszélgettem, annyi változatot jegyezhettem le a legendáriumma terebélyesedő Visky kontra szekus vitáról. Olyan visszaemlékezés is ismert, Visky Árpád felugrott az asztalra és elkiáltotta magát: „Ide lőjete, szekusok!” Innen egyenes út vezet ahhoz a változatig, hogy Visky – aki saját bevallása szerint is annyira részeg volt, hogy utólag semmire sem emlékezett –, mint Jézus Krisztus a kufárokat a jeruzsálemi templomból, a két szekus tisztet kikergette a színház „szentélyéből”. A Visky Árpád elleni, szervezett szekus provokáció legkézenfekvőbb bizonyítéka, hogy a két tiszt már másnap, azaz 1982. december 31-én megírta a jelentését a Kovászna megyei belügyminisztériumi felügyelőségnek, a két nyilatkozat – egymástól „függetlenül”, kézzel írták –, mint két tojás, úgy hasonlít egymásra! A vesszők és a pontok is ugyanazon a helyen vannak. Külön érdekessége a történetnek, hogy név szerint ismerték Visky Árpádot, holott soha nem találkoztak a színművésszel.

„A Belügyminisztérium Kovászna megyei felügyelőségének.
1982. december 31.

Folyó év december 30-án Zait Mircea hadnaggyal együtt voltam a Sepsiszentgyörgyi Állami Színház kávézójában. 15 óra 10 perc körül léptünk be a kávézóba, 15 óra 30 perckor csak mi ketten voltunk, négy személy még ott ült a sarokban lévő asztalnál, közülük csak Visky Árpádot, a Sepsiszentgyörgyi Állami Színház művészt ismertük, ő az elfogyasztott alkohol hatása alatt volt. Az egyik pillanatban Visky – meghallván, hogy mi románul beszélgetünk –, anélkül, hogy ismert volna bennünket, ránk ordított: »A teremben lévő minden román álljon fel, és maradjon úgy tíz percig! Ki innen a románokkal!« Visky Árpád kijelentései románul hangzottak el. Az asztalnál ülő másik három társa mind húzta vissza, és mondták neki: Hallgasson már! Visky néhány percre elhallgatott, majd újból nézni kezdett bennünket, és elkezdett ordítani. »Ez az ember, aki eladott bennünket és leigázta az országot, rabságban tart bennünket, negyvennégy éve rabok vagyunk! (A két szekus tiszt későbbi véleménye szerint minden bizonyonnyal Nicolae Ceaușescu utalt! – T. Z.) Ezek azok a románok, akik Erdélyt elrabolták! Kifelé velük! Ismertétek Horthy (»Horty«) Miklóst? Éljen Horthy Miklós!« Mi ketten – bár úgy tettünk, hogy figyelemre sem méltatjuk – felháborodtunk a kijelentései hallatán, s mivel időközben más személyek is bejöttek a kávézóba, elhatároztuk, hogy távozzunk. Előttünk távozott két személy a Visky asztalától, mert nagyon haragudtak mindazért, amit hallottak. Visky az a személy támogatta, aki még az asztalnál maradt. Visky alig tudta egyensúlyban tartani magát, odajött az asztalunkhoz, hogy bocsánatot kérjen. A beszéde azonban zavaros volt. Aki támogatta, 180 centiméter magas volt, rőt szakállú, irhabundában volt, és fehér

sapka volt a fején. Rövidesen mindketten távoztak. Ugyanezt tettük mi is. A bárpultnál lévő elvtársnő azt mondta: az említett asztalnál ülőket nem ismeri, nem a színháznál dolgoznak, tehát nem tudja, ki kicsoda.

Josan Florian százados, sk.”¹⁸

Zait Mircea hadnagy szó szerint megismételte az előbbi jelentést. Csupán annyit fűzött hozzá, hogy a Visky támogató magas férfi „kozák sapkát” viselt.

A tanúk

A „jelentés” már első olvasásra túlságosan kereknek, megkomponáltak, éppen ezért perdöntőnek tűnik. Ezt maguk a per kiagyalói is érezhették, mert az ominózus cukrászdai jelenet után már január elején megkezdték a tanúk összegyűjtését és módszeres – értsd: naponta zajló! – kihallgatását. A történet keserű fintora, hogy a színész kollegák, a kávézó törzsvendégei, amikor meghallották, hogy Visky Árpád románul kiabál a két, addig soha nem látott idegenre, úgy rebbantek szét és menekültek még a helyszínről is, mint amikor a héja csap a tyúkok közé, így Visky Árpád mellett és védelmében senki nem tanúskodhatott. Visky Árpád asztaltársaságának tagjai: Völgyesi János, a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház művésze, azóta elhunyt, Veress Károly filozófiatanár, jelenleg a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem tanára, bizonyos Bokor Zoltán, aki valójában a kávézóba lépő Visky Árpádot az asztalukhoz invitálta. Sylvester Lajos, a *Háromszék* című napilap munkatársa szerint Bokor Zoltán amolyan kultúrhiéna lehetett. Tény: bár Sepsiszentgyörgyön dolgozott, irodalmi esteket szervezett, senki nem ismerte, egyszerűen felszívódott a ködben. A szolgálatos bárkisasszony, Tuşa Veronika, aki a jelenet egyik koronatanúja volt, kitelepült az Amerikai Egyesült Államokba. Veress Károly filozófiatanár volt az egyedüli józan ember Visky Árpád asztalánál. Elektronikus postán elküldtem neki a periratban lévő tanúvallomása szövegét. Azt állítja: a Kovászna megyei ügyészségen egészen más vallomást írt alá, mint amilyen a periratban olvasható.

1983. március 10-én Sepsiszentgyörgyön rögzítették a tanúvallomásokat. Elsőként Tuşa Veronikát hallgatták ki: „Tizenöt óra körül a színház büféjében voltam. Egy órával korábban a helyiségbe lépett nevezett Visky Árpád színész. Egy kávéért kért, állva itta meg a hűtőszekrény mellett. Egyedül érkezett, senki nem volt a kíséretében. Úgy vettem észre, hogy már azelőtt ivott. Amikor bejött, minden asztal foglalt volt. Nem emlékszem, mikor érkezett az a három személy, akikkel Visky Árpád leült az egyik asztalhoz. A három személy közül Völgyesi János színészt ismerem. Arra sem emlékszem, hogy Visky Árpádot ők hívták-e az asztalukhoz vagy egyszerűen odaült. Egy fél óráig csendben voltak, konyakot és kávé ittak. Úgy emlékszem, Visky egy deci konyakot ivott meg. Közben

18 Uo. 55–56.

belépett a bárba két személy, és az ablak melletti asztalhoz ültek le. Látásból ismerem őket, tudom, hogy a belügyminisztérium Kovászna megyei felügye-
lőségén dolgoznak. Időközben többen kimentek a bárból, a két említetten kívül
már csak egy asztal volt foglalt. Egy adott pillanatban Visky Árpád ahhoz a két
személyhez fordult, akik az ablak melletti asztalnál ültek. Ezeket mondta: »Az
összes román, aki a teremben van, álljon fel és maradjon úgy tíz percig!« Majd
azt kiáltotta: »Éljen Horthy Miklós!« Megjegyzem: én közben kávéfőztem, így
hallottam Visky Árpád hangját, de nem értettem, hogy mit kiabál. Azok, akik
a harmadik asztalnál ültek amikor Visky Árpád kiabálni kezdett, azonnal ki-
mentek. Még azt is észrevettem, hogy Visky odament ahhoz az asztalhoz, ahol
a két, románul beszélő személy ült. Ketten kísérték az asztalhoz, de nem hal-
lottam, hogy mit beszélnek. Az a személy, aki Visky kíséretében volt, elérte,
hogy kimenjenek a helyiségből. Az említett két fogyasztó röviddel azelőtt távozott
a bárból.”¹⁹ Tuşa Veronika a tanúvallomást saját kezű aláírásával hitelesítette.

Másodikként Veress Károly filozófiatanár tanúvallomását rögzítették. Az
első dolog, ami szembetűnik: Visky Árpád nevét mindvégig „Viski”-nek írták.
„Viski Árpádot, aki a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházművésze, kö-
rülbelül másfél éve ismerem, mivel alulírott tanár és a város lakója vagyok.
Többször voltam a színház cukrászdájában. Ezúttal is ott voltam, a többi ismer-
ősöm között felismertem Visky Árpádot is. Viskivel normálisnak mondható
viszonyban vagyok, nem veszekedtünk, nem ellenségeskedtünk. A cukrász-
dában történelekről 1983. január 27-én már nyilatkoztam a Szekuritáté Kovászna
megyei kirendeltségén. 1982. december 30-án hazafelé menet beléptem a szín-
ház cukrászdájába, ahol Bokor Zoltánnal, az IMASA munkásával találkoztam.
Egyedül volt, odahívott az asztalához. Elmondta: a Kultúrházban irodalmi
estet akar rendezni, és ezért meg szeretné ismerni Visky Árpádot. Időközben
bejött Visky, aki a bárpultnál valamit ivott. Bokor Zoltánt bemutattam Visky
Árpádnak. Odahívta az asztalunkhoz. Az irodalmi előadásról beszélgettek.
Egyetértettek abban, hogy az irodalmi estet a téli ünnepek után szervezze meg.
Visky panaszkodott, hogy trombózisban szenved, alig jött ki a kórházból, elé-
gedetlen, mert – állítólag – kirakták a színháztól. A gyerekek eltartásában
anyagi nehézségei vannak. Megittam a kávémat, majd ki akartam menni, de
Visky és Bokor visszatartott. Én is rendeltem féldeci konyakot. 14-14 óra 30 perc
körül egy másik színész jött be a cukrászdába, aki a szomszédos asztalnál
foglalt helyet. Nem ismertem. Völgyesi Jánosról volt szó. Csak kávéfőztem, s azt
mondta: megy az ebédért. Egy kosztos csésze is volt a kezében. Visky Völgyesit
„ravasz iszákos”-nak, „ügyeskedő”-nek nevezte. Vita kerekedett közöttük. [...]
Egyszer észrevettem, hogy Visky kiabálni kezdett az ellenkező sarokban lévő
asztalnál ülőkhöz. Két fiatal volt ott, románul beszélgettek. Visky sovén, irre-
denta tartalmú mondatokat mondott: „Ti, ott menjete ki! Ne halljak román
beszédet a mi helyiségünkben!” Románul kiáltotta ezeket a kifejezéseket.

19 Uo., 37. lap, II. kötet, 20.

Mindezek hallatára a szomszédos asztaloknál ülők kezdtek elhagyni a termet. Rájöttem: azért mennek el, hogy ne keveredjenek bele mindebbe. Mivel ugyan-csak román nyelven hangosan megismételte ezeket a kifejezéseket – anélkül, hogy a két fogyasztó valamilyen módon válaszolt volna –, úgy Völgyesi János, mint én, próbáltuk őt csendesíteni, de nem sikerült. [...] Csak négyen maradtunk az asztalnál. A másik két fogyasztó továbbra is ott ült az ellenkező asztalnál.”²⁰

Völgyesi János színművész tanúvallomása nagyjából megegyezik a Veress Károlyéval. Az ominózus Visky-kijelentés szerinte így hangzott el: „Mit keresnek ezek a románok itt? Távozzanak innen!” Többször próbálta lecsendesíteni Visky Árpádot, de nem sikerült.

Bokor Zoltán – Veress Károly úgy tudja: székelyudvarhelyi származású amatőr színjátszó, irodalomkedvelő szakmunkás volt – az előbbi tanúvallomásokat „megfejlte” azzal, hogy Visky Árpád szavaiból „a román nép elleni gyűlölet érződött, mivel azt állította: az összes román hagyja el a termet, és többet ne halljon román beszédet!”

A Sepsiszentgyörgyön rögzített, majd a bukaresti hadbírószági tárgyaláson megerősített tanúvallomásokból egyértelműen kiderül: Visky Árpád ivócimboráit, a pincért 1983. január eleje után folyamatosan zaklatták, állandóan hívták a Szekuritáté Kovászna megyei épületébe, többször is felszólították: írjanak nyilatkozatot! Az ítélet szövegében csak Veress Károly és Tuşa Veronika tanúvallomásának következtetéseit emelték ki, Bokor Zoltán és Völgyesi János esetében csupán annyit jegyeztek meg: nyilatkozataik megerősítik a katonai ügyész következtetéseit, a másik két tanú vallomását. Ştefănescu Mihai katonai ügyész „alapos”, minden apró részletre kiterjedő munkát végzett. Visky Árpád tehát a Sepsiszentgyörgyről történt elhurcolása után a bukaresti Rahova utcai börtönben „jó” kezekbe került. Ştefănescu Mihai katonai ügyész különítménye közel öt hónapon át vallatta, gyötörte, a legváltozatosabb pszichikai kínzásoknak vetették alá. Állandóan kérvényezték a vizsgálati fogság meghosszabbítását. Közben gyűjtötték a terhelő bizonyítékokat. Így csatolták a terjedelmes vádirathoz Szócs Tibor (Tiberiu) Kovászna megyei „belügyi alkalmazott” – ezredes – négyoldalas, saját kezűleg írt feljelentését, amelyben arra hivatkozik, hogy 1980 januárjában egy, a Visky Árpáddal folytatott kocsmai beszélgetés során „a vádlott a nemzeti kérdésben rágalmozta pártunk és államunk bel- és külpolitikáját, becsmérelte a legfelsőbb párt- és állami vezetést, ugyanakkor azt a szándékát is hangoztatta, hogy olyan merényleteket követ el, amelyek veszélyeztetik a román állam biztonságát”.²¹ Rendkívül súlyos és megalapozatlan vádak!

Szócs Tiberiu állításait az 1983. március 5-i és 24-i nyilatkozatában és a bíróság előtt is megerősítette. A román média előszeretettel hangsúlyozza: a szekusok zöme magyar és zsidó volt. A politikai rendőrség kiváló szakértője, Marius

20 Uo., 59–61. lap, II. kötet, 19.

21 Uo., I. kötet, 35, 36, 40–43.

Oprea *Banalitatea răului – A rossz banalitása* – című impozáns művében számadatakkal bizonyítja: a magyar szekusok részaránya nem haladta meg a hét százalékot, vagyis a magyarság akkori összlakossági arányát!

Átiratok tömkelege olvasható a Visky-dossziében. A Kovászna megyei Szekuritáté a Maros megyeitől kért adatokat Visky Árpádról. A Botoşani-i 01183. számú katonai alakulattól is információkat kértek: 1966. október 19. és 1967. február 28. között itt katonáskodott, ennél a – valójában büntető – századnál töltötte az egyetemi hallgatók kötelező három hónapos katonai szolgálatát. A Nemes Levente színművésszel készült interjúból is egyértelműen kiderül: borzalmasan szenvedett. Idegileg teljesen kikészült. Erről orvosi bizonylatot is kiállítottak, mégis alkalmasnak minősítették segédszolgálatra.

Sylvester Lajos, a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház akkori igazgatója Visky Árpádot megpróbálta kimenteni a Szekuritáté karmai közül. 1983. február 23-án a szomorú emléké „dolgozók tanácsa” (mindközönségesen: „COM”) nevében és László Károly „elnök” aláírásával is megerősítve, ötoldalas, ékes román nyelvre lefordított átiratot küldött a Kovászna megyei Ügyészséghez. Megpróbáltam Sylvester Lajossal megkeresni az eredeti, magyar nyelvű változatot, amely valóban tiszteletre méltó bizonyítéka annak, hogy a társulat mindent megpróbált, hogy mentse Visky Árpádot. Nem is sejtették, hogy sem a katonai ügyész, sem a vád, sem a védelem képviselője el sem olvasta, rá sem hederített az egészre. „A színész munkájának különleges sajátossága révén idejének jó részét a színházban tölti. A próbákra általában délelőtt kerül sor, néha délután és este is. Ha előadás van, a művész este játszik, nem ritkán délután is. Így a színművész programja lényegesen különbözik más dolgozóké- től, akiknek a munkaidejét pontosan rögzítik, van a kezdő óra és van a munka befejezése. A színész magán- és társadalmi élete is lényegesen különbözik mások magánéletétől. [...] A színházban a tevékenységek elosztását, valamint a munka pszichikai jellegét döntő mértékben a művészi alkotás határozza meg, ez hatással van a színész bioritmusára, pszichéjére is – par excellence: érzékenyebbek, sőt, sebezhetőbbek! –, egész viselkedésére hatással vannak. A színész a szerepét játssza a próbákon, az előadásokon, de a szerepformálás nem fejeződik be a színpadon vagy az öltözőben, mivel a színészi játék számottevő idegenergiát követel, az alakítás során a színész elkerülhetetlenül saját magán-életének sokat gyakorolt gesztusait is beépíti a szerepbe. A színész személyiségét, általános hangulatát, a mindennapi életben kinyilvánított reakcióit feszültség, egzaltáltság, néha szélsőségesség, egyensúlyzavar jellemzi. Visky Árpád alkatánál fogva impulzív, akinek az indulatai, kirohanásai – különösen, ha alkoholt fogyaszt – robbanásszerűek. Ilyen helyzetekben gyakran agresszív- szívvé, impulzív- vá, robbanékony- vá, hangoskodó- vá válik, megnehezíti a közös színházi produkciót, konfliktusba kerül a rendezővel, színész kollegáival és az intézmény vezetőivel.

A gyakorlat azt bizonyítja: állandó, belső jellegű konfliktusai vannak, a társadalmi környezetével való kapcsolatában az »üldözési mánia« tüneteit mutatja,

amelyek a művészi alkotás szükségszerű velejárói. Soha nem tapasztaltuk azonban, hogy ezeknek az ellentéteknek a legkisebb mértékben is nacionalista jellege lett volna, hogy ez nemzeti hovatarozásának tudható be. A rendelkezésünkre álló információk alapján Visky Árpád mindig jó viszonyban volt a román kollegáival, nyilvánvaló példa erre Constantin Codrescu rendező, aki a baráti köréhez tartozik. (Sylvester Lajos hiába hivatkozott Constantin Codrescura és baráti körére, egyetlen román színész, közéleti és művelődési személyiség sem kelt Visky Árpád védelmére! – T. Z.) Ismert az a tény, hogy a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház alkalmazottjaként három éven át a román tagozat művészi közösségéhez tartozott. A színházon belüli ellentétei csak bizonyos rendezői felfogásokhoz vagy egy-egy szerep megformálásához kapcsolódtak. Színházunk vezetősége számtalanszor elbeszélgetett Visky Árpáddal. Azokról a kérdésekről, amelyek őt foglalkoztatják vagy az életvitelével kapcsolatosak. A ki-egyensúlyozott munkaviszony biztosítása érdekében többször szankciókat is kapott, megrovásban részesült. A mi megállapításaink szerint: fegyelmezetlenségei, a munkatársaival kialakult konfliktusai azoknak a stresszhelyzeteknek tulajdoníthatók, amelyek egy új szerep megformálása során jelentkeznek. Féltelmeinek tudhatók be. Mindez a rendkívüli szakmai igényességének, becsületességének egyenes következménye. A néha túlzott mértékben fogyasztott alkohol csak fokozza ezt a felfokozott idegállapotot. [...] Visky állapotának tisztázásához elengedhetetlenül szükség van a szakorvosok véleményére. Meggyőződésünk, hogy Visky esetében pszichikai betegségről van szó, amelyet a való élet bizonyít. Szüksége lett volna kezelésre. [...] Általában kitűnően oldotta meg a feladatait – úgy minőségi, mint mennyiségi szempontból. Színházunk kritikákából álló vaskos gyűjteménye – amelyet szükség esetén a nyomozóhatóság rendelkezésére bocsátunk – közismert kritikusok – románok és magyarok – írásait tartalmazza, akik számtalanszor dicsőítették az alakításait. Mindezek alapján megkapta az I. kategóriájú színész-besorolást. [...] 1975-től visszatért a sepsiszentgyörgyi színházhoz, ahol egy sor jelentős alakítása volt: Miklós (Méhes György: *Drága gyermekeim*), Polgármester (Dürenmatt: *Az öreg hölgy látogatása*), Kurrah (Vörösmarty Mihály: *Csongor és Tünde*), De la Fontaine (Sütő András: *Csillag a máglyán*), Mercurius (Peter Hacks: *Amphytrion*), Káin (Sütő András: *Káin és Ábel*), Tiborc (Katona József – Illyés Gyula: *Bánk bán*), Széchenyi Veress Dániel darabjában, Eugen (Teodor Mănescu: *Éjszaka az aszfalton*). Ezért a szerepformálásáért 1979-ben a kortárs drámafesztiválon a legjobb férfialakítás díját kapta meg. A férj (Csiki László: *Nagypapa látni akar benneteket*), Woyzeck (Büchner: *Woyzeck*), Caçavencu (I. L. Caragiale: *Az elveszett levél*), Parmenion (Sütő András: *A szúzai mennyegző*), Goloscsiapov (Erdman: *Az öngyilkos, avagy a véres hurka bosszúja*).

Előadóművészként is jelentős sikereket ért el: Százszor is, végül is – Ady Endre –, Az értelemig és tovább – József Attila –, A költő hazája – Arany János – című műsoraival. Több alkalommal volt rádió- és tévéfelvétele, Petőfi, Arany, József Attila, Radnóti Miklós vagy a kortárs magyar költők verseit szavalta.

(Az állítólagos románellenességét szemléletesen cáfolja, hogy a Román Televízió bukaresti magyar adásának videotékájában az a felvétel maradt meg, amelyen Visky Árpád a Szejke-fesztiválon 1976-ban Nicolae Labiş Lakodalmi köszöntő című versét szavalja! – T. Z.) Visky Árpád színészi, előadói teljesítménye kétségtelenül a hazai színházi világban országos elismerésnek örvend.

Magánéletéről a dolgozók tanácsának csak általános információi vannak. Két gyereke van, jelenleg elvált, de együtt lakik a feleségével, közös háztartásban. Gyakran látják őket a gyerekekkel sétálni. A kapcsolat közöttük a válás kimondása után sem szűnt meg. Nem ismerjük a társadalmi kapcsolatait, szélesebb baráti körét, de annak tudatában, hogy ideje nagy részét a színházban tölti, feltételezhető, hogy a kollegáin kívül másokkal is közelebbi kapcsolatai vannak, a színház csodálói és barátai körében.

A dolgozók tanácsának elnöke: László Károly, igazgató: Sylvester Lajos.”²²

Miközben a sepsiszentgyörgyi társulat kétségbeesetten próbálta védelmezni Visky Árpádot, a vallatások során újabb és újabb terhelő bizonyítékokat soroltak, szakszerűen és módszeresen tették tönkre idegileg. Egyik nyilatkozatot a másik után kellett megírnia! Elképesztő és egyenesen döbbenetes, hogy milyen hatalmas energiát fektettek be abba, hogy Visky Árpád „románellenességét” bizonyítsák. Az 1983. március 7-ei kihallgatás során vetette papírra a következő nyilatkozatot: „1978 novemberében a román nemzeti állam megalakulásának 60. évfordulójára összeállított *Örökre együtt a trikolór alatt* című műsor próbái idején a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházhoz érkezett Hero Lupescu, a bukaresti román opera rendezője. Jelenlétében nem megfelelő magatartásom volt, amelyet ellenségesnek lehet tekinteni, mert azt állítottam, hogy az előadás egy disznóság, s a rendező erre a célra használja a műkedvelőket, nem a profi színészeket. Valójában úgy értékeltem, hogy a szöveggönyv nem felel meg a hivatásos színészeknek, olyan szereplőt kell alakítanom, akit egy műkedvelő is megformálhat. Valójában a színésztársaimmal a színpadon egy csoport katona szerepét kellett mímelnünk, akik kúsznak a földön, s ahelyett, hogy elmondtam volna a rendezőnek, fáj a lábam és nem tudok kúszni úgy, ahogy követelik, a fentieket állítottam. [...] Ebből az alkalomból Constantin Stanca elvtárs (a háromszékiek pontosan tudják: ahol Stanca elvtárs megjelent, ott kő kövön nem maradt, ha tehette volna, minden magyar rendezvényt megfojtott volna! – T. Z.), a szocialista kultúra és nevelés Kovászna megyei tanácsának elnöke, aki jelen volt és hallotta a kijelentéseimet, magához hivatott és azt kérdezte: mivel magyarázható ez a magatartásom? Azt mondtam neki: nem tetszik sem a szöveggönyv, sem a nekem kiosztott szerep. Azt is hozzátettem: a magamfajta színészeket, szavalásra kell felhasználni, a műkedvelők végezzék el azokat a színpadi mozgásokat, amelyeket kérnek. A fent nevezett azt mondta: az előadásnak sikere lesz. Ilyen körülmények között nem vettem részt a próbákon, betegszabadságra mentem. Sajnálom a tettemet, tudatában vagyok a súlyosságának, szeret-

22 Uo., I. kötet, 13.

ném, ha elhinnék: mindez nem a sovén, nacionalista, irredenta felfogásomnak tulajdonítható. A munkám bizonyítja az ellenkezőjét.”²³

Nem elég, hogy Visky Árpádot lelkileg tönkretették, a Canossa-járás terhét is el kellett viselnie! Az öt hónapig tartó vallatás és kínzás során kiderült: kik voltak azok, akik Sepsiszentgyörgyön a letartóztatásáig terjedő időszakot megkeserítették. 1983. január 6-án hívták a Szekuritátéra. A cukrászdai jelenetről akkor fogalmazta meg az első nyilatkozatot. Azt kérték, másnap újra jelentkezzen. „Elhatároztam, hogy többet nem megyek a szekura, befekszem a sepsiszentgyörgyi ideggyógyászati klinikára. Nem akartam kivonni magam a nyomozás alól, de úgy éreztem, fáradt vagyok, pihennem kell, nyugodtan gondoljam végig: mivel vádolnak, milyen tetteket követtem el. 1983. január 5-én Carec Vasile százados a lakásomon volt, ő hívott a szekura. Kértem, hogy tegyen valamit, hogy elmondhassam a gondjaimat. Carec kapitány szépen viselkedett velem, úgy vettem észre, hogy a vele lévő másik két tiszt nem hiszi el, hogy részeg voltam 1982. december 30-án. Ezért befeküdtem az ideggyógyászatra. Szabó Zoltán osztályvezető főorvos utalt be. Hét-nyolc napig voltam kórházban, utána hazaengedtek. 1983. január 18-án 12 óra körül sétáltam a lányommal, s a Bodok szállónál láttam, hogy Sylvester Lajos, a főnököm éppen arra jön. Megvártam, lám, mit mond. A volt feleségem előtt azt mondta: most jön a Szekuritátéről, keresnek, feltétlenül be kell oda mennem. Nagyon határozottan kérte. Nem mondtam neki, hogy jelentkezem vagy sem, de felhántam neki, hogy az utóbbi másfél esztendőben nem foglalkoztatott mint színészt a képességeim szintjén. (Sylvester Lajos egyértelműen állítja: Visky abban a periódusban nagyon sokat játszott, főszerepeket kapott. Vállalta öt szőröstül-bőröstül. Miután kiszabadult, ő hívta vissza Sepsiszentgyörgyre, próbálta a színháznál tartani. Nem rajta múlt, hogy ez nem sikerült! – T. Z.) Ezért sokat ittam, és innen származnak a bajok. Megnyugodtam. Újból arra kért, menjek el ezekhez a „szervekhez”, s ne legyen üldözési mániám. Arra kértem: járjon közbe a Szekuritáté vezetőségénél, hogy kihallgatáson fogadjanak. A Szekuritáté parancsnokára gondoltam (Hancheş Ioan ezredesre), aki jobban ismer, mint akik kihallgattak. Előttük kérnék bocsánatot, hogy tekintsenek el a fölött, amit elkövettem, biztosítom őket, hogy ezentúl jó magatartásom lesz. Sylvester azt mondta: megpróbálja, de semmit sem ígért, hogy sikeres lesz a közbenjárása. Aznap telefonált haza Kőne Anna, a színház titkárnője, s közölte velem, hogy másnap 9 órakor jelentkezzem kihallgatáson Aulich ezredesnél. Sylvester Lajos közbenjárt Aulich ezredesnél. 1983. január 19-én reggel nyolc órakor a sepsiszentgyörgyi Szekuritátén voltam. Vártam, hogy fogadjon Aulich ezredes. Carec százados vezetett be a kihallgatási terembe. Aulich ezredest látásból ismertem, mert az utcán köszönt nekem. Azt mondta: örül, hogy a színházon kívül is ismerjük egymást. Elmondtam neki, hogy mi történt 1982. december 30-án. Kértem, értse meg: nem tudom, mit tettem. Beszélt arról, hogy tudja: 1983. január 6-án a kihallgatáson milyen magas

hangon beszéltek velem. Behívatta Carec századost, s közölte vele: »Ha ez az ember nem emlékszik arra, amit tett, úgy kell beírni a kihallgatási jegyzőkönyvbe!«

Ma már tudjuk azt, amire Visky csak később jöhetett rá: színjáték, szemfényvesztés volt az egész! Elterelő hadművelet, a nemes vad becserkészése. Az események gyorsan követték egymást. Visky Árpád körül szorult a hurok. Űzött vadként még megpróbált egy pszichiátriai felmentést kicsikarni a börtönkórház orvosaitól, akik teljes mellszélességgel a vád képviselői mellett álltak: „A helyzetnek megfelelő megjelenésű, szomorú arckifejezésű, tájékozott, érzelmileg bizonytalan, azt állítja, hogy mértéktelenül fogyasztott alkoholt, a történetekre vonatkozóan emlékezet-kiesése van. Nincs gondolkodási zavara. A vizsgálat során megállapítottuk, hogy a szakmájából kifolyólag teátrális az arckifejezése és a mozdulata. Diagnózis: Az alkohol által súlyosbított kiegyensúlyozatlan pszichopata. Ítéloképessége teljes.” Az orvosi szakvéleményt a bukaresti törvényszéki orvostani intézet három pszichiátere: dr. Vasile Sîrbu, dr. Mironescu Paul és dr. Florian Blaciotti írta alá.

Előre borítékolható volt a súlyos ítélet!

A Visky-rejtélynek, mítosznak van egy sajátos fejezete is. A pályatársak, a közvélemény úgy tudta, hogy Visky „nótáztatásában” a fő vádpont – ezt a szeku maga is terjesztette – a húsz esetben tanúsított kirívó magatartása volt. A dosszié anyagának ismeretében azonban kijelenthetjük: ez csak mellékepeződ volt, lehetővé tette, hogy a szocialista rendszer elleni propaganda bűncselekményének elkövetéséért ítéljék el. Az igazi vád a „románellenesség” volt! A Visky-dossziében olvashatók az egyes esetekről szóló tanúvallomások is. Dobos Imre, Visky Árpád színész kollegája a következőket vallotta: „1982 áprilisában a Golgota élelmiszerüzletnél történetekről a következőket tudom mondani: Visky Árpád megkért, hogy neki is vásároljak húst. Ideadta az élelmiszerjegyét. Ittas volt. Elkezdett kacagni bennünket, hogy húsert állunk sorba. Gyalázta a sorban álló kommunistákat és a pártot. Ezt követően több üveg borral jelent meg melletttem. Én időközben kivettem az ő húsadagját is, s átadtam neki. Rám akart tukmálni egy üveg bort, de én nem fogadtam el, mert ott nem akartam inni. Amikor kijöttünk a hússorból, megláttam nevezett Bíró Bélát. Együtt elvezettük Visky Árpádot. Később megtudtam, hogy amit Visky a hússorban mondott, arról tudomást szerzett az egész város. Tárgyalták, kommentálták, de hogy kik, azt nem tudom.”²⁴

Abszurd dráma a javából! Az már csak hab a tortán, hogy a sorban történeteket tanúk népes csapata erősítette meg: Volkovszky Géza Zoltán testnevelő tanár, Zeicu Mihail Mircea tanár, újságíró, Drăgan Ioan tanár, a *Cuvântul Nou* újságírója. A Kolozsvári Katonai Törvényszék bírói testülete a bukaresti tárgyalássorozat végén 1983. július 11-én hirdetett ítéletet. Elrettentő példaként, a törvénykezés megcsúfolásának példaként, talán egyszer majd tanítani fogják a jogi fakultásokon:

24 Uo., I. kötet, 48.

„113. számú ítélet

Ma, 1983. július 11-én a Koloszvári Katonai Bíróság összetétele a következő volt:

Elnök: Maniu Traian, hadbíró ezredes

Népi ülnökök: Cristea Costică, őrnagy, Simileanu Vasile, hadnagy

Katonai ügyész: Ștefănescu Mihai, hadbíró ezredes

Jegyző: Lazăr Constantin

Nyílt tárgyaláson tanácskoztak, hogy a Büntető Törvénykönyv 166. szakasza, 1. és 2. bekezdése alapján a szocialista rendszer elleni propaganda bűncselekményének elkövetéséért elítéljék Visky Árpád vádlottat. A névsorolvasásra megjelent a letartóztatásban lévő vádlott, választott védője, Gheorghe Vintilă ügyvéd, a bukaresti 2. számú ügyvédi kollégium tagja kíséretében, Volkovschi Géza Zoltán, Dobos Imre, Zeicu Mihail Mircea, Veress Károly és Tușa Veronika. Hiányzott Drăgan Ioan tanú. Az eljárás szabályszerű.”

Az elnök ellenőrizte a vádlott személyazonosságát és elrendelte: a tanúk hagyják el a tárgyalótermet, hogy egyenként kihallgathassák őket. Ezt követően a katonai ügyész a büntető perrendtartás 290. szakasza, 2. bekezdése alapján kérte: az ügy tárgyalását mindvégig nyilvánítsák zártnak. A védőügyvéd ellezte az ügyész által megfogalmazott kérést, azzal indokolva, hogy a tárgyalóteremben csupán Visky Árpád családtagjai vannak. A bíróság a tanácskozás után megállapította, hogy az ügy nyilvános tárgyalása bizonyos állami érdekeket sért, figyelembe véve az ügyiratban lévő dokumentumok titkos jellegét, így a per egész tárgyalását titkosnak nyilvánította. A jegyző felolvasta a vádiratot, külön hallgatták ki a vádlottat és a tanúkat, nyilatkozataikat csatolták az ügyirathoz. A katonai ügyész, a védő, a vádlott személyesen rámutatott: nem ragaszkodnak a hiányzó tanú kihallgatásához, és nem kérnek újabb bizonyítékokat. A bíróság tanácskozás után megállapította, hiányzó tanú a nyomozás során megfogalmazott nyilatkozatában valójában ugyanazokat a körülményeket emelte ki, mint amelyeket Zeicu Mihail Mircea, tanú megerősített. Elrendelte a hiányzó tanú nyilatkozatának – az ügyirat 53-54. lapján található – felolvasását, és nem tartja szükségesnek a bíróság előtti meghallgatását. Az elnök befejezettnek nyilvánította a bírósági kivizsgálást és elrendelte az ügy tárgyalását.

A katonai ügyész rámutatott: a vádlott négy alkalommal, különböző időpontokban, valójában ugyanazt tette: a propaganda bűncselekményét követte el, amely ugyan nem fasiszta jellegű, de amely veszélyt jelenthet az állam biztonságára, végkövetkeztetésképpen kérte Visky Árpád elítélését a Büntető Törvénykönyv 166. szakasza, 2. bekezdése alapján, a 41. szakasza, 2. bekezdése és a 42. szakasza alkalmazásával. A katonai ügyész ugyanakkor kérte mellékbüntetésként bizonyos állampolgári jogok megvonását, s azt, hogy továbbra is maradjon letartóztatásban. Kérte a vizsgálati fogság idejének beszámítását, és hogy fizessen perköltséget az államnak.

A védőügyvéd rámutatott (Szász János író érdeme, hogy végül sikerült találni egy védőügyvédet, aki a tárgyalás előtt 10 perccel belenézhetett az ügy-

iratba – T. Z.): a vádlott három alkalommal, 1982 áprilisában, novemberében és decemberében követett el kihágásokat, de ezek nem képezik a Büntető Törvénykönyv 166. szakasza által megfogalmazott bűncselekmény alkotóelemeit. Kérte, hogy változtassák meg az első kihágás jogi besorolását – a Büntető Törvénykönyv 324. szakasza alapján –, a másik kettő esetében a 317. szakasz előírásait alkalmazzák, majd következzen annak a megállapítása: az első két törvénysértésnél a büntetést az 1982/349. számú törvényerejű rendelet 1. szakasza alapján hozzák meg. A védő hasonlóképpen pontosította: a vádlott és Szócs Tibor (Tiberiu) tanú közötti, 1980. januári beszélgetést nem lehet bűncselekménynek minősíteni, mert azon más személy nem volt jelen. A büntetés kiszabásánál kérte: vegyék figyelembe a törvényszéki orvostani jelentés következtetéseit, s azt a tényt, hogy három gyereke van, valamint a vádlott munkahelyi magatartását. A katonai ügyész kijelentette: nem ért egyet azzal, hogy megváltoztassák a jogi besorolást, és fenntartja korábbi következtetéseit. A vádlott az utolsó szó jogán rámutatott: nem ért egyet a vádiratban említett tettei jogi besorolásával, nem érzi magát bűnösnek a terhére írt bűncselekményekért, nem volt és nem ellensége a szocialista rendszernek.

Az elnök a tárgyalást befejezettnek nyilvánította.

Ezt követően a BÍRÓSÁG zárt tárgyaláson a következőket állapította meg.

1980 januárjában Szócs Tibor (Tiberiu) belügyi alkalmazottal folytatott beszélgetés során Visky Árpád vádlott a nemzeti kérdésben rágalmazta pártunk és államunk bel- és külpolitikáját, becsmérelte a legfelsőbb párt- és állami vezetést, ugyanakkor azt a szándékát is hangoztatta, hogy olyan merényleteket követ el, amelyek veszélyeztetik az állam biztonságát, ezeket a tetteket Szócs Tibor (Tiberiu) a 40-43. lapon bizonyította, a vádlott a nyomozás során az 1983. március 5-i és 24-i nyilatkozatában (I. kötet, 35., 36. lap) és a bíróság előtt (II. kötet, 13. lap) elismerte. 1983. április 30-án, amikor a sepsiszentgyörgyi Golgota nevű üzlet előtt állt, Visky Árpád vádlott nagyszámú személy jelenlétében rágalmazta a romániai szocialista rendszert, a jelenlévőket zavart keltő cselekedetekre uszította. A vádlott a bűncselekményt a per mindkét szakaszában elismerte (I. kötet, 20–23. lap, 2. kötet, 13–14. lap), ezt Volkovschi Géza Zoltán (I. kötet, 45–46. lap, 2. kötet, 16. lap), és Dobos Imre (I. kötet, 48. lap, 2. kötet, 17. lap) tanúk is bizonyították.

1982 novemberében a sepsiszentgyörgyi Stadion vendéglőben, és 1982. december 30-án az állami színház cukrászdájában a vádlottnak több személy jelenlétében irredenta, nacionalista megnyilvánulásai voltak, dicsőítette Horthy („Horty”) Miklós magyar fasiszta vezetőt. A nyomozás során és a bíróság előtt a vádlott tagadta ezeket a cselekedeteket. Zeicu Mihail Mircea (I. kötet, 49–50. lap, II. kötet, 18. lap), Drăgan Ioan (I. kötet, 53–54. lap), Jigaru Gheorghe (I. kötet, 51–52. lap) tanúk a nyomozás és a bíróság előtti kihallgatás során megfogalmazott nyilatkozataikban egyértelműen bizonyították, hogy a vádlott 1982 novemberében a „Stadion” vendéglőben azt állította: Erdélyt csatolják Magyarországhoz és Sepsiszentgyörgyön függesszék ki a magyar zászlót!

Veress Károly (Carol) tanú (I. kötet, 59–61. lap, II. kötet, 19. lap) a nyomozás során és a bíróság előtt is fenntartotta, hogy 1982. december 30-án a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház cukrászdájában a két, románul beszélő személyhez fordult, és azt mondta nekik: „Miért beszéltek románul? Takarodjatok innen! Ne halljak román beszédet ebben a helyiségben!! A románok elrabolták Erdélyt! Tudjátok, ki volt Horthy („Horty”)? Éljen Horthy („Horty”)!” A bíróság által kihallgatott említett tanúk nyilatkozatait megerősítik Bokor Zoltán (I. kötet, 62–64. lap), Völgyesi János (Ioan, I. kötet, 65–66. lap), Josan Florian (I. kötet, 55. lap) és Zait Ioan (I. kötet, 56. lap) tanúk által a nyomozóhatóságok előtt elmondottak.

A bíróság bizonyítottnak tekinti mindazt, amivel Visky Árpádot a vádiratban vádolják, figyelembe veszi a tanúk nyilatkozatainak objektivitását és őszinteségét. Mindez kiderül abból a körülményből, hogy az előttük történelekről számoltak be, nyilatkozataik megerősítik és kiegészítik egymást, a tanúk tisztasága és felkészültsége, a vádlottal való kapcsolatuk minden kétséget kizáróan bizonyítja a per egész folyamán tanúsított becsületességüket. A bíróság ezeket a cselekedeteket a Büntető Törvénykönyv 166. szakasza, 2. bekezdésében rögzítettek alapján jogilag a szocialista rendszer elleni propaganda folyamatos cselekményei közé sorolja, amelyeket a Büntető Törvénykönyv 41. szakasza, 2. bekezdése és a 42. szakaszában foglaltak alapján is büntettnek minősíti, anélkül, hogy figyelembe vennék a Btk. 166. szakasza, 1. bekezdése szerinti jogi besorolást. Ezt a vádirat írott változatába is belefoglalták.

A bíróság az ügyszőz tartozónak tekinti ezt a bűncselekményt, és figyelembe veszi, hogy Visky Árpád vádlott 1980. január 4. és 1982. december 30. között négy különböző akció során követte el, de ugyanazon bűncselekmény elkövetésének a tulajdonképpeni elhatározása – a szocialista rendszer elleni propaganda –, olyan nézetek hangoztatása, melyek révén becsmérelte a szocialista rendszert, a legfelsőbb párt- és állami vezetést, zavargásokra való felhívás, irredenta, nacionalista és sovén eszmék terjesztése, Horthy („Horty”) Miklós magyar fasiszta vezető dicsőítésére vonatkozó utalások, mindezt azért, hogy kétséget és bizalmatlanságot keltsen a jelen megvalósításai iránt. Ezen cselekmények elkövetésének körülményei, helye, nyilvános és megismétlődő jellege, feltételei révén jelentett veszélyt az állam biztonságára. Ahogyan azt maga a vádlott is elismerte. Korábban őt már figyelmeztették hasonló magatartásaiért. Mindezt figyelembe veszik a büntetés kiszabásánál is, a vádlott felkészültsége és lehetőségei mellett megérti: az ilyen cselekedetek milyen társadalmi veszélyt jelentenek! Annak megállapítása, hogy a vádlott ezeket a tetteket olyankor követte el, amikor ittas állapotban volt, súlyosbodó bizonytalan elmeállapotban szenved, de megőrizte ítélő képességét, amelyet a törvényszéki orvostani vizsgálat révén állapítottak meg (I. kötet, 13–16. lap), a terhére írt cselekedetek egy részét elismerte, büntetlen előéletű, elvált, de három gyermeke van, akik közül kettő kiskorú, az édesanyjuk felügyelete alatt vannak.

A bíróság a Btk. 65. és 64. szakasza, a. és b. pontja alapján mellék-, a 71. és 64. szakasza alapján járulékos büntetést szab ki. A büntető perrendtartás 148.

szakasza, h. betűjének előírásait végrehajtották, a Btk. 88. szakasza alapján a vádlott letartóztatásban marad, 1983. február 25-től kezdődően beszámítják a vizsgálati fogságban eltöltött időszakot. A vádlottat a büntető perrendtartás 191. szakasza, 1. bekezdése alapján arra kötelezik, hogy kifizesse az állam által előlegezett perköltséget. Következésképpen a BÍRÓSÁG A TÖRVÉNY NEVÉBEN egyöntetű szavazattal, a Btk. 166. szakasza, 2. bekezdése, a 41. szakasza, 2. bekezdése, a 42. szakasza alapján Visky Árpád vádlottat – 1940. július 8-án született Székelyvécke községben, Maros megyében, Zoltán és Erzsébet fia, elvált, három gyermeke van, kettő kiskorú, a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház volt művésze, büntetlen előéletű, lakhelye Sepsiszentgyörgy, Egészség sétány, 2. szám, 1. sz. lakótömb, B. lépcsőház, II. emelet, 11. lakás, Kovászna megye – a szocialista rendszer elleni propaganda bűncselekményéért 5 (öt) évi börtönbüntetésre és a Btk. 64. szakasza, a. és b. pontja alapján 3 (három) évi jogvesztésre ítéli.

A Btk. 71. és 64. szakasza alapján ez idő alatt a vádlottat minden jogától megfosztják. A büntető perrendtartás 350. szakasza, 1. bekezdése, a 143. szakasza, h. Betűje alapján a vádlott letartóztatásban marad, a Btk. 68. szakasza alapján a büntetésbe beszámítják a vizsgálati fogságban 1983. február 25-től eltöltött időszakot. A vádlottat a büntető perrendtartás 191. szakasza, 1. bekezdése alapján arra kötelezik, hogy az államnak fizessen 1500 (ezeröttszáz) lej perköltséget. A vádlottnak az ítélet kihirdetésétől kezdve 10 napon belül joga van fellebezni. A vádlott távollétében az ítéletet ma, 1983. július 11-én hirdették ki.

Elnök: Maniu Traian, hadbíró ezredes.²⁵

A tárgyalás hangulatát legszemléletesebben Szász Jánosnak – akit egyébként szintén nem engedtek be a tárgyalásra! – sikerült visszaadnia: „Amikor megjelent a szürke szivárgásba, a bejárati ajtóban, frissen borotválva, gondosan megfésülve, tisztán ragyogó cipőben és egy társalkodási színműbe vagy a délutáni vizitekhez illő elegáns öltönyben, nyugodtan, egy szemernyi örömmel a pillantásában, amiért ott láthatta a feleségét, olyan volt, mint egy színpadi jelenetben, amit már százszor próbáltak. Az igazi színész tud rögtönözni, még ha a »szerep« a saját életébe kerül is! Fölény áradt belőle, hiába ítélték el. Csak amikor szabadlára helyezték és eltiltották a színpadtól, akkor adta föl, és menekült a halálba.”

Sikerült rekonstruálnom: Visky Árpád a végzetes út előtt, 1986. január 11-ről 12-re virradó éjszaka, Baász Imre grafikus művésznél (Arad, 1941. február 22. – Sepsiszentgyörgy, 1991. július 16.) aludt. Újra és újra „hallom” Baász Imréné visszaemlékezését: jól aludt, kiadósan reggelizett, semmi jele nem volt annak, hogy öngyilkosságra készülne. Ugyanezt állította Nagy Mihály László, az 1968-ban indult *Megyei Tükör* egykori belső munkatársa: 1986. január 12-én még életben látta. „Reggel 9 órakor egy kézilabda meccsre igyekeztem, amikor összefutottunk. Kérdeztem, hová mész? Arra ki, jött a tömör válasz, és az erdő felé mutatott.”

25 Uo., II. kötet. Az ítélet különálló szövege.

Visszaemlékezése tökéletesen egyezik Gajzágó Márton könyvkiadó vallomásával. Óhatatlanul felmerül a kérdés: a felsoroltak közül miért nem kísérte el senki az erdő felé vezető úton? A lehetséges válasz, válaszok ott lapulnak a Visky-rejtély témakörében érintettek szekus-dossziáiban. Nincsenek illúzióm: a Szekuritáté sokkal eredményesebben tárta fel a „kontaktszemélyeket”, kimondott vagy csak gondolatban megfogalmazott sejtéseiket, mint a 2019 decembere óta a világra zúduló koronavírus járvány titkait, szövődményeit, a gyógyító vakcina mielőbbi megjelenését kutató valamennyi egészségügyi minisztérium és orvostudományi kutatóintézet!

Visky Árpád tragédiája írók sorát ihlette. Balogh László *Néger a szekrényben* (ma a PC-jegyében a címet sem szabadna leírni – T. Z.) című regényét 1983-ban, Visky Árpád letartóztatásának idején kezdte írni, abban az esztendőben be is fejezte. A regény barátjának, a „tábornoknak”, azaz Visky Árpádnak állít emléket. Csak 1995-ben jelenhetett meg, azonnal könyvsiker lett. Bogdán László *A Kintrekedtek* regényfolyama – *Tatjana, avagy kifelé a férfikor nyarából* (2008), *A vörös körben* (2010), *Két boldog fénygombolyag* (2011) – második kötetének fő narrátora, Szabó Attila, a pályáját elhagyó színész emlékeiben többször visszatér az öngyilkosságba kényszerített színész-mestere, aki egyértelműen a Szekuritáté által halálba kergetett Visky Árpádot idézi. Sylvester Lajosnak a *Háromszék* napilap 1994. január 15-dike és 20-dika közötti számaiban megjelent *Egy művész pusztulása, V. Á. rejtélyes halála* címet viselő drámai visszaemlékezése, Bogdán László *A tékozló V. Á. égő évei* című különös portréja – megjelent a bukaresti *A Hét* 1990/2. számában – ugyanazt az örökös harminchat fokos lázban való lobogást idézik, ami már-már „törvényszerűen” a „megöngyilkoláshoz” vezetett. Még a cseausiszta diktatúra történetében is példátlan az a Visky Árpádot ismerő, vele bármilyen kapcsolatban álló, minden egyes személyre kiterjedő „logisztikai hálózat” létrehozása, amelynek egyetlen célja: a román kommunista diktatúra ellen szokatlan módon lázadó színész emberi, művészi, fizikai megsemmisítése, likvidálása, emlékének felszámolása.